

SYSTEMY BEZPIECZEŃSTWA

WYMIAR
LOKALNY I PAŃSTWOWY

REDAKCJA

ARTUR GRUSZCZAK
PIOTR BAJOR

SYSTEMY BEZPIECZEŃSTWA

SOCIETAS

seria pod redakcją
BOGDANA SZLACHTY

131

SYSTEMY BEZPIECZEŃSTWA

**WYMIAR
LOKALNY I PAŃSTWOWY**

**REDAKCJA
ARTUR GRUSZCZAK
PIOTR BAJOR**

© Copyright by individual authors, 2020

 Artur Gruszczyk, Uniwersytet Jagielloński w Krakowie

 artur.gruszczyk@uj.edu.pl

 Piotr Bajor, Uniwersytet Jagielloński w Krakowie

 piotr.bajor@uj.edu.pl

Recenzent

dr hab. Marcin Lason, prof. Krakowskiej Akademii im. Andrzeja Frycza Modrzewskiego

Redakcja tekstów w języku polskim

Weronika Werewka

Redakcja tekstów w języku angielskim

Dariusz Rossowski

Projekt okładki

Marta Jaszczyk

Publikacja dofinansowana przez Wydział Studiów Międzynarodowych i Politycznych
Uniwersytetu Jagiellońskiego

ISBN 978-83-8138-366-0 (druk)

ISBN 978-83-8138-367-7 (on-line, pdf)

<https://doi.org/10.12797/9788381383677>

WYDAWNICTWO KSIĘGARNIA AKADEMICKA

ul. św. Anny 6, 31-008 Kraków

tel./faks: 12 431 27 43, 12 421 13 87

e-mail: publishing@akademicka.pl

Księgarnia internetowa:

<https://akademicka.com.pl>

Spis treści

Wstęp	7
DOMINIK SIEKLICKI	
Służba Ochrony Państwa – nowa instytucja w systemie bezpieczeństwa RP.....	11
JACEK WODNICKI	
Transformacja Sił Zbrojnych RP w okresie przynależności do Sojuszu Północnoatlantyckiego	27
GRZEGORZ KASPROWICZ, WOJCIECH M. ZABOŁOTNY, KRZYSZTOF POŹNIAK, AGATA TYBURSKA, JAROSŁAW STRUNIAWSKI	
Commanding a police operation with a Mobile Distribution Point of ICT Infrastructure	43
BARTOSZ A. CZERNICKI	
Polska Policja jako uczestnik międzynarodowej wymiany informacji kryminalnych – analiza wybranych współczesnych rozwiązań i stopnia ich wykorzystania	55
ANDRZEJ DRZEWIECKI	
Edukacja obronna w systemie bezpieczeństwa państwa	71
DOMINIK JURCZAK	
Komunikacja taktyczna jako skuteczne narzędzie do zapewniania bezpieczeństwa członków zbiorowości	81
MAŁGORZATA KOCHAŃSKA	
Monitoring wizyjny a bezpieczeństwo w szkołach i placówkach szkolno-wychowawczych	93
MACIEJ SZCZUROWSKI	
Bezpieczeństwo społeczności lokalnych a mit bezpiecznego państwa jako zjawiska kulturowe	105
MARCIN KOCZAN	
Polityka energetyczna Polski do 2040 roku – przejaw realizmu czy <i>wishful thinking</i> ?	117
RAFAŁ MIERNIK	
Bezpieczeństwo społeczne jako element warunkujący bezpieczeństwo państwa.....	133
MARTYNA OSTROWSKA	
Bezpieczeństwo ruchu drogowego jako przedmiot badań naukowych.....	151

PIOTR BOGDALSKI

Obszary, obiekty i urzędnienia ważne dla bezpieczeństwa państwa – propozycja modyfikacji systemu obowiązkowej ochrony w zakresie podmiotu wykonującego czynności ochronne	163
---	-----

SABINA OLSZYK

Zadania podmiotów cywilnych w zakresie dyplomacji obronnej. Przykład polskich think tanków.....	187
--	-----

PAWEŁ SZMITKOWSKI

Bezpieczeństwo osób z niepełnosprawnościami w kontekście funkcjonowania systemu zarządzania kryzysowego w Polsce	203
---	-----

JAKUB ADAMKIEWICZ, LUIZA TRZCIŃSKA

Organizacje pozarządowe w systemie obronnym Polski	217
--	-----

O autorach.....	235
-----------------	-----

Indeks osobowy	239
----------------------	-----

Rafał Miernik

Uniwersytet Jana Kochanowskiego w Kielcach

Bezpieczeństwo społeczne jako element warunkujący bezpieczeństwo państwa

ABSTRACT: Social security is a category that relatively recently appeared in the area of sciences dealing with national security and is a permanent element conditioning the security of a democratic country. It has found itself in the field of interest among others, economists, political scientists, sociologists, resulting in a variety of its perceptions, but also seeking answers to the question: what the importance of social security for the security of the state is.

KEYWORDS: human security, social security, state security

Wprowadzenie

Bezpieczeństwo społeczne jest kategorią, która stosunkowo niedawno pojawiła się w obszarze nauk o bezpieczeństwie, i trwałym elementem warunkującym bezpieczeństwo demokratycznego państwa. Cel niniejszego artykułu to analiza znaczenia bezpieczeństwa społecznego, w tym bezpieczeństwa jednostek, dla bezpieczeństwa państwa. Bezpieczeństwo społeczne odgrywa istotną rolę w kształtowaniu polityki bezpieczeństwa państwa poprzez zapobieganie takim zagrożeniom jak marginalizacja, ubóstwo, bezrobocie, migracje i szeregu innych, wskazanych w niniejszym artykule.

Podejmowane działania mają wpływać na poczucie bezpieczeństwa, rozumianego często jako wolność od zagrożeń, które niosą powyższe zjawiska. Wskazano również na rolę państwa w zapewnianiu bezpieczeństwa społecznego jako podstawowej potrzeby człowieka.

Pojęcie bezpieczeństwa społecznego rozwinęło się w kontekście polityki społecznej, która dotyczy zarówno wolności od zagrożeń społecznych, jak i określonego poziomu życia. Bezpieczeństwo społeczne znalazło się w polu zainteresowań m.in. ekonomistów, politologów, socjologów, czego konsekwencją są różnorodne jego postrzeganie, jak również poszukiwanie odpowiedzi na pytanie, jakie jest znaczenie bezpieczeństwa społecznego dla bezpieczeństwa państwa. Jak podkreśla Jerzy Jaskiernia: „Bezpieczeństwo jest naczelną potrzebą człowieka i zbiorowości ludzkiej. Jego zakres ewoluuje, podążając za rozwojem coraz to nowych zagrożeń”¹.

Przedmiotem bezpieczeństwa społecznego jest funkcjonowanie systemu bezpieczeństwa społecznego na różnych poziomach, celem zaś monitorowanie i rozwiązywanie problemów społecznych zagrażających bezpieczeństwu państwa². Bezpieczeństwo społeczne jako zadanie publiczne realizowane jest przez organy państwa, przejawia się w tych działaniach władz publicznych, które uwzględniają korzyści i interesy wszystkich obywateli (zasada dobra wspólnego), wyraża się w organizacji życia społecznego, by ludzie mieli możliwość realizacji swoich ról społecznych (zasada partycypacji), angażuje nie tylko publiczne podmioty bezpieczeństwa społecznego, ale również organizacje pozarządowe i instytucje rynkowe (zasada wieloaspektowości), zwracając uwagę, że bezpieczeństwo społeczne wynikać powinno także z odpowiedzialności człowieka za przyszłość (zasada przezorności).

Zaspokojenie najważniejszych potrzeb dotyczących przetrwania, stabilizacji oraz swobodnego rozwoju, dobrobytu i jakości życia to cele bezpieczeństwa społecznego, niezwykle istotne z punktu widzenia stabilności i rozwoju państwa. Wartości, które najczęściej przypisywane są bezpieczeństwu społecznemu, to sprawiedliwość społeczna, równość, solidarność, samorządność, partnerstwo, a w wymiarze oceny instytucji – sprawność i efektywność³. Janusz Gierszewski zwraca uwagę, że „zagrożenie bezpieczeństwa społecznego związane jest z niezaspokojeniem istotnych potrzeb jednostek

¹ J. Jaskiernia, *Bezpieczeństwo państwa a ochrona praw i wolności jednostki w Polsce – obszary koegzystencji i konfliktu tych wartości w kontekście standardów międzynarodowych i wewnętrznych*, [w:] *Bezpieczeństwo państwa a ochrona praw i wolności jednostki we współczesnym świecie*, red. idem, Wydawnictwo Uniwersytetu Jana Kochanowskiego, Kielce 2012, s. 49.

² J. Gierszewski, *Bezpieczeństwo społeczne. Studium z zakresu teorii bezpieczeństwa narodowego*, Difin, Warszawa 2013, s. 165.

³ *Ibidem*, s. 123–124.

i grup społecznych”⁴, co grozi poczuciem utraty bezpieczeństwa. Główne problemy wyznaczające kierunki bezpieczeństwa społecznego to: problemy demograficzne, niski poziom aktywności ekonomicznej, przeciwdziałanie powiększaniu sfery ubóstwa rodzin, problemy migracyjne, krótki czas aktywności zawodowej. Na powyższe kwestie zwraca uwagę *Biała Księga w sprawie przyszłości Europy*: „Szybko starzejące się społeczeństwo Europy, nowe modele życia rodzinnego, zmiany struktury populacji, zjawisko urbanizacji i większa różnorodność życia zawodowego zmieniają sposób, w jaki powstaje spójność społeczna”⁵. Podkreśla się, że z powodu rosnącej liczby ludności na świecie, powszechnych napięć oraz zmiany klimatu można spodziewać się kryzysu uchodźczego związanego z napływem migrantów z różnych części świata. Ponadto zwraca się uwagę na problem bezrobocia, zwłaszcza wśród osób młodych⁶. Kwestie te podejmowane są również w *Strategii Bezpieczeństwa Narodowego RP*, w której wymienia się takie czynniki zagrożeń jak bezpieczeństwo w cyberprzestrzeni, rozwarstwienie społeczne, bezpieczeństwo zdrowotne obywateli, handel ludźmi, starzenie się ludności państw europejskich, kwestie bezpieczeństwa energetycznego czy konieczność zachowania różnorodności biologicznej w Europie⁷.

Rola państwa w zapewnieniu bezpieczeństwa

Bezpieczeństwo postrzegane jest jako „cel działania państwa i porządku dla zapewnienia wewnętrznych i zewnętrznych warunków sprzyjających rozwojowi państwa, jego życiowym interesom oraz ochrony przed istniejącym i potencjalnym zagrożeniem”⁸. Zgodnie z definicją (*Mini*)*Słownika BBN* bezpieczeństwo to

teoria i praktyka zapewniania możliwości przetrwania (egzystencji) i realizacji własnych interesów przez dany podmiot, w szczególności poprzez wykorzystywanie szans (okoliczności sprzyjających), podejmowanie wyzwań, redukovanie ryzyk oraz przeciwdziałanie (zapobieganie i przeciwstawianie się) wszelkiego rodzaju zagrożeniom dla podmiotu i jego interesów. Współczesne bezpieczeństwo ma charakter zintegrowany (kompleksowy,

⁴ *Ibidem*, s. 130.

⁵ Komisja Europejska, *Biała Księga w sprawie przyszłości Europy. Refleksje i scenariusze dotyczące przyszłości UE-27 do 2025 r.*, Bruksela 2017, s. 10, [on-line:] https://ec.europa.eu/commission/sites/beta-political/files/biala_księga_w_sprawie_przyszłości_europy_pl.pdf – 25 IX 2019.

⁶ *Ibidem*, s. 11.

⁷ *Strategia Bezpieczeństwa Narodowego Rzeczypospolitej Polskiej*, Warszawa 2014, [on-line:] <https://www.bbn.gov.pl/ftp/SBN%20RP.pdf> – 28 IX 2019.

⁸ *Wybrane problemy ekonomiki i bezpieczeństwa*, red. Z. Stachowiak, J. Płaczek, AON, Warszawa 2002, s. 32.

wielowymiarowy), w którym – w zależności od przyjętego kryterium – można wyróżnić różne jego rodzaje, dziedziny, sektory, działy i obszary⁹.

W zależności od rodzaju podmiotu można wyróżnić bezpieczeństwo indywidualne, grupowe, narodowe, międzynarodowe, z kolei w zależności od przedmiotu bezpieczeństwa możemy w zasadzie wyróżnić tyle jego rodzajów, dziedzin, sektorów, działów, obszarów itd., ile jest możliwych sfer aktywności danego podmiotu (w każdej sferze aktywności występują jakieś elementy bezpieczeństwa)¹⁰. W okresie zimnej wojny koncepcja bezpieczeństwa odnosiła się jedynie do ochrony państw jako obiektów odniesienia i wyzwań, które były pojmowane przez pryzmat bezpieczeństwa narodowego¹¹.

W literaturze bezpieczeństwo definiowane jest jako „wolność od zagrożeń, które zapewnia suwerenność państwa i jako stan uzyskany w efekcie odpowiednio zorganizowanej obrony przed zagrożeniami zewnętrznymi i wewnętrznymi”¹². Bezpieczeństwo związane było ściśle z integralnością terytorialną i ochroną suwerenności. Takie podejście ma odzwierciedlenie w Konstytucji Rzeczypospolitej Polskiej z 1997 roku, w której zwraca się uwagę na trzy wartości: terytorium, ludność i władzę¹³. Bezpieczeństwo państwa oznacza, że państwo chroni własne interesy narodowe i niweluje zagrożenia płynące z zewnątrz, jak i z wewnątrz¹⁴. Państwa przy pomocy wyspecjalizowanych do tego organów dążą do zachowania optymalnego poziomu bezpieczeństwa.

Według Jerzego Stańczyka „podstawę bezpieczeństwa państwa stanowi przetrwanie państwa oraz narodu, integralność terytorialna, niezależność polityczna i jakość życia”¹⁵. Zdaniem Jacka Czaputowicza „bezpieczeństwo państwa to najważniejsza wartość [...], a jednocześnie proces obejmujący różne środki, gwarantujące trwałą, wolną od zakłóceń byt i rozwój narodowy, w tym ochronę i obronę państwa [...] oraz ochronę

⁹ (Mini)Słownik BBN, [on-line:] <https://www.bbn.gov.pl/pl/bezpieczenstwo-narodowe/minislownik-bbn-propozy/6035,MINISLOWNIK-BBN-Propozycje-nowych-terminow-z-dziedziny-bezpieczenstwa.html> – 25 X 2019.

¹⁰ *Ibidem*.

¹¹ M. Musioł, *Znaczenie sekurytyzacji i sektorów bezpieczeństwa w ramach krytycznych studiów nad bezpieczeństwem*, „Historia i Polityka” 2018, nr 23(30), s. 39.

¹² *Słownik terminów z zakresu bezpieczeństwa narodowego*, red. J. Pawłowski, A. Ciupiński, AON, Warszawa 2002, s. 169. Zob. także: J. Supińska, *Dylematy polityki społecznej*, Instytut Polityki Społecznej UW, Warszawa 1991.

¹³ C. T. Szyjko, *Dekada Konstytucji Rzeczypospolitej. Od idei do praktyki konstytucyjnej*, [w:] *Bezpieczeństwo współczesnego świata w teorii i praktyce*, red. C. T. Szyjko, WAT, Warszawa 2007, s. 25, *Studia Prawnicze Ius et Praxis*, nr 03(04) /07.

¹⁴ M. Czernicka, *Realizm i liberalizm w badaniach nad bezpieczeństwem i polityką bezpieczeństwa państwa*, „Przegląd Europejski” 2018, nr 1, red. K. A. Wojtaszczyk, Warszawa 2018, s. 42.

¹⁵ J. Stańczyk, *Współczesne pojmowanie bezpieczeństwa*, Instytut Studiów Politycznych PAN, Warszawa 1996, s. 16.

jednostek i całego społeczeństwa [...]”¹⁶. Państwo przyjęło na siebie wiele obowiązków zagwarantowania bezpieczeństwa i przestrzegania prawa¹⁷, dlatego powinno tak organizować przestrzeń społeczną, gospodarczą i polityczną, aby tworzyć warunki bezpiecznej egzystencji. Warto jednak podkreślić, że pomiędzy poszczególnymi szkołami istnieją rozbieżności co do roli państwa w zapewnieniu bezpieczeństwa, wpływu polityki międzynarodowej i samego pola zainteresowania nauki o bezpieczeństwie¹⁸. Liberałowie podkreślają rozwój współpracy międzypaństwowej w ewoluującym społeczeństwie. Uważają świat za wielocentryczny, zwracają uwagę na wzrost współzależności między państwami, firmami, organizacjami pozarządowymi i międzyrządowymi oraz innymi podmiotami. Proces globalnej integracji i współpracy zdecydowanie kontrastuje ze światopoglądem realistów, którzy mają tendencję do widzenia państwa będącego kluczem do bezpieczeństwa w ramach współpracy międzypaństwowej, podkreślając autonomiczną rolę instytucji ponadpaństwowych i podmiotów niepaństwowych w świecie, w którym maleją zdolności państw do zapewnienia bezpieczeństwa. Wreszcie neomarksisti utrzymują, że świat jest jednolitym, kapitalistycznym systemem nierówności, a prawdziwe bezpieczeństwo można zrealizować jedynie poprzez pobudzenie ruchów społecznych do walki z eksploatacyjnym systemem kapitalistycznym¹⁹.

Karina P. Marcuk zauważa, że współcześnie można rozróżnić trzy podejścia do kwestii bezpieczeństwa narodowego: tradycyjne, racjonalistyczne oraz szerokie (kompleksowe). Kompleksowe ujęcie problematyki bezpieczeństwa, uwzględniające bezpieczeństwo społeczne, ekonomiczne, ekologiczne, zdaniem autorki oznacza dostrzeżenie nowych zagrożeń o charakterze pozamilitarnym (społecznych, ekonomicznych, ekologicznych itd.). Autorka podkreśla, że odejście od tradycyjnego prymatu państwa narodowego jako naczelnego podmiotu bezpieczeństwa uczyniło człowieka jego głównym przedmiotem zainteresowania (konceptja *human security* – HS)²⁰. Zdaniem Fena Olsera Hampsona i współpracowników „pojęcie bezpieczeństwa można zdefiniować jako brak zagrożenia dla podstawowych wartości ludzkich, w tym najbardziej podsta-

¹⁶ J. Czaputowicz, *System czy nieład? Bezpieczeństwo europejskie u progu XXI wieku*, PWN, Warszawa 2012, s. 16.

¹⁷ S. Filipowicz, *O władzy grzechu i grzechach władzy*, Oficyna Naukowa, Warszawa 1992, s. 246.

¹⁸ R. M. Basrur, *Human Security, the State and Democracy in a Global World*, [w:] *Security in the New Millennium. Views from South Asia*, red. R. M. Basrur, India Research Press, New Delhi 2001, s. 56.

¹⁹ A. Hoogvelt, *Globalisation and the Postcolonial World. The New Political Economy of Development*, Johns Hopkins University Press, Hampshire–London 1997, s. 29–37.

²⁰ K. P. Marcuk, *Bezpieczeństwo wewnętrzne w poszerzonej agendzie studiów nad bezpieczeństwem (szkoła kopenhaska i human security)*, [w:] *Bezpieczeństwo wewnętrzne państwa. Wybrane zagadnienia*, red. S. Sulowski, M. Brzeziński, Elipsa, Warszawa 2009, s. 69.

wowej wartości ludzkiej, fizycznej bezpieczeństwo jednostki”²¹. Badacze identyfikują podstawowe wartości ludzkie jako fizyczne bezpieczeństwo, ochronę podstawowych wolności, potrzeb i interesów gospodarczych. Po przeanalizowaniu aspektów bezpieczeństwa ludzi – w zakresie praw człowieka, zrównoważonego rozwoju i bezpieczeństwa narodów – twierdzą, że bezpieczeństwo ludzi we wszystkich przypadkach jest uważane za „niedostateczne dobro publiczne”²². Hampson opowiada się za „dywersyfikacją podejścia do bezpieczeństwa ludzi”, które angażuje wielu aktorów²³.

Państwo nie jest pozbawione zdolności do kształtowania swojego wieloaspektowego środowiska w odniesieniu do bezpieczeństwa jego obywateli. Przeciwnie, jako najwyższa forma organizacji społeczeństwa zapewnia bezpieczeństwo poprzez politykę bezpieczeństwa, czyli „celową oraz zorganizowaną działalność upoważnionych organów państwa, zmierzającą do stałego zapewnienia optymalnego bezpieczeństwa narodowego, a także często równocześnie bezpieczeństwa międzynarodowego”²⁴. Oprócz zabezpieczenia przed zagrożeniami militarnymi prowadzi politykę gospodarczą, która maksymalizuje dobrobyt materialny, kształtując gospodarkę krajową i regulując wzajemne oddziaływanie gospodarek krajowej i światowej. Za pomocą regulacji krajowych zarządza zasobami naturalnymi (środowiskiem), chroni i promuje swoją tożsamość kulturową, rozwija swoją polityczną tożsamość, gwarantuje prawa człowieka. Żaden inny podmiot nie dysponuje instrumentami tak znacząco wpływającymi na zapewnienie bezpieczeństwa społecznego. W związku z tym koncepcje bezpieczeństwa muszą być zorientowane na państwo, gdyż jest ono dysponentem instrumentów służących bezpieczeństwu. Państwo jest kreatorem bezpieczeństwa społecznego. Jak zauważa Gierszewski, „państwo stwarza elementy stabilizujące bezpieczeństwo społeczne ze względu na sprzeczności społeczne generujące konflikty i zagrażające stabilizacji bezpieczeństwa państwa, oraz ze względu na potrzebę legitymizowania działań państwa w obszarze społecznym”²⁵. Jednymi z głównych podmiotów odpowiedzialnych za bezpieczeństwo państwa, realizujących zadania w tym zakresie, są organy administracji rządowej i organy administracji samorządowej. Dlatego koncepcja bezpieczeństwa, nawet w najszerszym znaczeniu „bezpieczeństwa ludzkiego”, musi pozostać zorientowana na państwo. Bezpieczeństwo państwa wymaga ciągłej analizy zarówno wewnętrznych,

²¹ F. O. Hampson et al., *Madness in the Multitude. Human Security and World Disorder*, Oxford University Press, Ottawa 2002, s. 4.

²² *Ibidem*, s. 59-62.

²³ *Ibidem*, s. 61.

²⁴ R. Zięba, *Leksykon pokoju*, Wydawnictwo WDiNP UW, Warszawa 1987, s. 156.

²⁵ J. Gierszewski, *Bezpieczeństwo społeczne. Studium...*, s. 189.

jak i zewnętrznych uwarunkowań mających wpływ na środowisko, w którym znajduje się państwo²⁶.

Skupienie uwagi na zagrożeniach pozamilitarnych doprowadziło do ewolucji koncepcji bezpieczeństwa społecznego: bezpieczeństwa jednostki (*human security*), bezpieczeństwa społecznego (*societal security*), a także bezpieczeństwa ekologicznego (*environmental security*).

Bezpieczeństwo społeczne

Bezpieczeństwo społeczne rozumiane jest jako „wewnętrzna stabilność państwa istniejąca dzięki systemowi umożliwiającemu zaspokajanie niezbędnych potrzeb bytu oraz swobodny rozwój społeczny na różnych poziomach organizacji państwa, poprzez działanie różnych instytucji w ramach tego systemu, zmierzających do eliminowania lub minimalizowania zagrożeń społecznych”²⁷. Piotr Makarzec prezentuje podobną definicję, zwracając uwagę na to, że „bezpieczeństwem społecznym jest całokształt działań prawnych, organizacyjnych i wychowawczych realizowanych przez podmioty rządowe (narodowe i ponadnarodowe), pozarządowe oraz samych obywateli, które mają na celu zapewnienie pewnego poziomu życia osobom, rodzinom, grupom społecznym oraz niedopuszczenie do ich marginalizacji i wykluczenia społecznego”²⁸. Zgodnie z definicją Barbary Rysz-Kowalczyk bezpieczeństwo społeczne to „stan wolności od niedostatku materialnych środków utrzymania i istnienie realnych gwarancji pełnego rozwoju jednostek; obejmuje więc nie tylko stan wolności od różnych rodzajów ryzyka socjalnego” oraz „od zagrożeń rozwoju psychospołecznego jednostki, których źródłem może być całokształt uwarunkowań społecznych, politycznych i ekonomicznych”²⁹.

Poszerzanie definicji bezpieczeństwa i rozszerzenie zakresu przedmiotowego badań na poszczególne rodzaje bezpieczeństwa zmniejsza rolę kwestii militarnych w kształtowaniu bezpieczeństwa narodowego³⁰. Za Paulem D. Williamsem można wskazać, że „sektory bezpieczeństwa – obszary/pola aktywności lub areny, pociągają za sobą szcze-

²⁶ S. Koziej, F. Wołkowicz, *Podstawowe założenia polityki bezpieczeństwa i strategii obronnej*, AON, Warszawa 1998, s. 15.

²⁷ J. Gierszewski, *Bezpieczeństwo społeczne. Studium...*, s. 173.

²⁸ P. Makarzec, *Bezpieczeństwo społeczne*, [w:] *Bezpieczeństwo państwa w XXI wieku*, red. M. Paździor et al., Wyższa Szkoła Ekonomii i Innowacji w Lublinie, Lublin 2018, s. 263.

²⁹ *Leksykon Polityki Społecznej*, red. B. Rysz-Kowalczyk, Aspra-JR, Warszawa 2001, s. 57.

³⁰ *Ibidem*, s. 57.

gólne formy interakcji bezpieczeństwa i szczególne definicje obiektów odniesienia³¹. Przedstawiciele szkoły kopenhaskiej w toku badań wyodrębnili następujące sektory bezpieczeństwa: militarny, państwowy/polityczny, społeczny, ekonomiczny, ochrony środowiska naturalnego³². Zdaniem J. Gierszewskiego: „Rozszerzona perspektywa może dobrze służyć skoncentrowaniu uwagi na różnych instrumentach bezpieczeństwa”³³, angażując badaczy z różnych dziedzin, ale również włączając instytucje społeczne w poprawę efektywności działań służących bezpieczeństwu społecznemu³⁴.

Bezpieczeństwo społeczne, na co zwraca uwagę Gierszewski:

[...] wiąże się z prawdopodobieństwem wystąpienia niepożądanych zjawisk (problemów) społecznych oraz ograniczeniem ryzyk związanych z przetrwaniem i jakością życia w sferze ekonomicznej i kulturowej. W ten sposób można powiedzieć, że bezpieczeństwo społeczne oznacza zdolność/funkcję państwa do przeciwstawiania się zagrożeniom wewnętrznym w obszarze społecznym³⁵.

Warto jednak podkreślić, że państwo pozostaje dla obywateli głównym „dostawcą bezpieczeństwa” – rozpatrywanego przede wszystkim w wymiarach wojskowym i ekonomicznym. Zdaniem Jolanty Itrich-Drabarek „pojęcie bezpieczeństwa społecznego oznacza ochronę ze strony społeczeństwa i państwa (na zasadach sprzężenia zwrotnego) swoich członków nie tylko przez zapobieganie społecznej i ekonomicznej nędzy, ale także zapewnienie takiego ładu społecznego, w którym zapobiega się konfliktom społecznym [...]”³⁶. Zdolność państwa do przeciwdziałania zagrożeniom w obszarze wewnętrznym związana jest ze zgromadzeniem odpowiednich zasobów niezbędnych do zaspokojenia potrzeb i zapewnienie poczucia bezpieczeństwa społecznego. Bartosz Maziarz słusznie zauważa, że

[...] głównym zadaniem polityki społecznej państwa jest zapewnienie bezpieczeństwa w sferze działań niezwiązanych bezpośrednio z zagrożeniem życia lub zdrowia i odnosi się do zaspokojenia potrzeb ludzkiej egzystencji w celu przeciwdziałania marginalizacji lub

³¹ P. D. Williams, *Security Studies. An Introduction*, Routledge Taylor&Francis Group, London–New York 2008, s. 231 [tłum. R. Miernik].

³² *Ibidem*, s. 46.

³³ J. Gierszewski, *Bezpieczeństwo społeczne. Studium...*, s. 58.

³⁴ *Ibidem*, s. 58.

³⁵ J. Gierszewski, *Bezpieczeństwo społeczne jako dziedzina bezpieczeństwa narodowego*, „Historia i Polityka” 2018, nr 23(30), s. 22.

³⁶ J. Itrich-Drabarek, *Rola państwa w tworzeniu bezpieczeństwa społecznego Polaków*, [w:] *Bezpieczeństwo społeczne. Pojęcia. Uwarunkowania. Wyzwania*, red. A. Skrabacz, S. Sułowski, Elipsa, Warszawa 2012, s. 85.

wykluczeniu społecznemu. Autor zwraca uwagę na to, że skrajne przypadki wykluczenia mogą doprowadzić do stanu zagrożenia bezpieczeństwa państwowego³⁷.

Ciekawe wyjaśnienie aktywności społecznej państwa prezentuje Ludmiła Dziewięcka-Bokun, wskazując, że państwo nie prowadzi aktywności społecznej, by rozwiązywać problemy społeczne czy realizować zasadę sprawiedliwości społecznej, lecz by bronić porządku, w którym problemy te występują³⁸. Minimalizowanie poczucia zagrożenia, walka z biedą, ubóstwem czy bezrobociem niewątpliwie przyczyniają się do wzrostu poczucia bezpieczeństwa.

Wraz z pojawieniem się koncepcji sekurytyzacji i sektorów bezpieczeństwa współcześnie bezpieczeństwo zaczęło znacznie wykraczać poza militarne uwarunkowania. Jak zauważa Marek Leszczyński: „W czasach ograniczenia roli państwa narodowego [...] bezpieczeństwo państwa wymaga wieloaspektowego podejścia [...] współcześnie to coraz częściej harmonijny rozwój społeczny oparty na zdrowych podstawach ekonomicznych, to zdolność obywateli do uczestniczenia w globalnej wymianie handlowej, kulturalnej, idei, pomysłów i działań”³⁹. Zdaniem Aleksandry Kułagi:

Wieloaspektowe spojrzenie na bezpieczeństwo pozwala na włączenie wielu kwestii społecznych, mających doniosłe znaczenie dla rozumienia bezpieczeństwa jako stanu wolności od zagrożenia, strachu i ataku, czyli miękkich gwarancji bezpieczeństwa. W zależności od przyjętego paradygmatu teoretycznego, mamy do czynienia z odmiennym postrzeganiem podmiotu bezpieczeństwa, przedmiotu referencyjnego bezpieczeństwa, celów bezpieczeństwa oraz metod i środków do niego prowadzących. Podmiotem bezpieczeństwa może być państwo, organizacja lub korporacja międzynarodowa, której zadaniem jest zapewnienie bezpieczeństwa przedmiotowi referencyjnemu⁴⁰.

Według uczonych współcześnie można wyróżnić pięć sektorów (obszarów) bezpieczeństwa: „[...] sektor wojskowy, dotyczący relacji siłowego przymusu; sektor polityczny, koncentrujący się na związkach władzy, aparatu zarządzania i rozpoznawania; sektor ekonomiczny, opierający się na relacjach między handlem, produkcją i finansjery; sektor społeczny, dotyczący wspólnej tożsamości, oraz sektor ekologiczny, skupiający się

³⁷ B. Maziarz, *Bezpieczeństwo społeczne jako element polityk publicznych państwa*, „Horyzonty Bezpieczeństwa” 2016, nr 2(1), s. 13.

³⁸ L. Dziewięcka-Bokun, *Bezpieczeństwo socjalne jako zadanie państwa demokratycznego*, [w:] *Innowacje dla bezpiecznego i zintegrowanego rozwoju*, red. E. Trafiałek, Wydawnictwo Uniwersytetu Jana Kochanowskiego, Kielce 2016, s. 117.

³⁹ M. Leszczyński, *Bezpieczeństwo społeczne a bezpieczeństwo państwa*, Wydawnictwo Uniwersytetu Jana Kochanowskiego, Kielce 2009, s. 21.

⁴⁰ A. Kułaga, *Wyzwania natury gospodarczej w świetle krytycznych studiów nad bezpieczeństwem*, „Przegląd Europejski” 2016, nr 1(39), red. K. A. Wojtaszczyk, Warszawa 2016, s. 9.

na związku między ludzką działalnością a ziemską biosferą”⁴¹. Współczesne kierunki bezpieczeństwa społecznego określają takie problemy jak: problemy demograficzne – starzenie się społeczeństwa, depopulacja, ruchy migracyjne, niski poziom aktywności ekonomicznej, powiększanie się sfery ubóstwa, problemy migracyjne i niski okres aktywności zawodowej.

Od bezpieczeństwa państwa do bezpieczeństwa ludzi

Koncepcja bezpieczeństwa ewoluowała od wąskiego podejścia eksponującego bezpieczeństwo wojskowo-strategiczne skoncentrowane na państwie po szerokie i wielowymiarowe rozumienie *human security* (bezpieczeństwa jednostek). Współcześnie postrzeganie bezpieczeństwa narodowego wyłącznie w kategoriach militarnych to błąd, gdyż zacierają się różnice między zagrożeniami zewnętrznymi a wewnętrznymi, militarnymi i pozamilitarnymi⁴². W najszerszym znaczeniu bezpieczeństwo ludzkie dąży więc do umieszczenia jednostki jako referencyjnego obiektu bezpieczeństwa. Przejście od bezpieczeństwa państwa do bezpieczeństwa ludzi może wydawać się proste, ale ma ogromne konsekwencje. Emma Rothschild wezwwała do znacznego poszerzenia koncepcji bezpieczeństwa, w dół (koncentracja na jednostce) i wwyż (koncentracja na porządku globalnym), a także poziomo (aby uwzględnić zróżnicowany horyzont różnych zabezpieczeń – zagrożeń i poszerzenie w zakresie odpowiedzialności)⁴³.

Human security obejmuje podstawowe potrzeby gospodarcze, równowagę środowiskową, kulturową tożsamość i wolność polityczną, bezpieczeństwo przed niedostatkiem gospodarczym, akceptowalną jakość życia i gwarancję podstawowych praw człowieka. Koncepcja bezpieczeństwa byłego ministra spraw wewnętrznych Kanady Lloyd Axworthy’ego akcentuje złożoność środowiska ludzkiego i wpływ wielu powiązanych ze sobą czynników wpływających na wolność od zagrożeń, na poczucie bezpieczeństwa⁴⁴. Prawa i podstawowe wolności człowieka, praworządność, zrówno-

⁴¹ B. Buzan, O. Wæver, J. de Wilde, *Security. A new framework of analysis*, Lynne Rienner Publishers, Boulder–London 1997, s. 7 [tłum. R. Miernik].

⁴² Zob. T. Aleksandrowicz, *Strategia Bezpieczeństwa Narodowego RP*, [on-line:] <https://wszystkoconajwazniejsze.pl/tomasz-aleksandrowicz-strategia-bezpieczenstwa-narodowego-rp> – 28 IX 2019.

⁴³ E. Rothschild, *What Is Security?*, „Daedalus” 1995, Vol. 124, No. 3, s. 56.

⁴⁴ Można wyróżnić następujące postaci poczucia bezpieczeństwa: 1) „stan braku bezpieczeństwa – wówczas, gdy występuje duże rzeczywiste zagrożenie, a postrzeganie tego zagrożenia jest prawidłowe; 2) stan obsesji występuje wtedy, gdy nieznaczne zagrożenie jest postrzegane jako duże; 3) stan fałszywego bezpieczeństwa mam miejsce wówczas, gdy zagrożenie ma poważny charak-

ważony rozwój są niemniej istotne z punktu widzenia zapewnienia bezpieczeństwa państwa (bezpieczeństwa społecznego) niż zapewnienie bezpieczeństwa militarnego. *Human security* zwraca także uwagę na takie zagrożenia dla światowego pokoju jak degradacja środowiska, wzrost populacji i starzejące się społeczeństwa, konflikty etniczne czy migracje⁴⁵. Rosnące zainteresowanie bezpieczeństwem ludzi można zaobserwować od wczesnych lat 90., kiedy pojawiły się nowe wyzwania dla wąskiego, zorientowanego na państwo i zmilitaryzowanego paradygmatu bezpieczeństwa narodowego, który wówczas dominował w myśleniu akademickim i politycznym.

Bezpieczeństwo ludzkie to „wolność od niedostatku i wolność od strachu”⁴⁶ – wolności i prawa związane z podstawowymi indywidualnymi potrzebami. Badacze *human security* twierdzą, że dla wielu ludzi na świecie największymi zagrożeniami dla bezpieczeństwa są konflikty wewnętrzne, choroby, głód, skażenia środowiska i przemoc kryminalna. Zwraca się uwagę na fakt, że większe zagrożenie dla ludzi może pochodzić raczej z ich własnego państwa. Ponadto w koncepcji *human security* podkreśla się, że bezpieczeństwo międzynarodowe – tradycyjnie zdefiniowane jako integralność terytorialna – niekoniecznie koreluje z bezpieczeństwem ludzkim, a nadmierny nacisk na bezpieczeństwo państwa może szkodzić potrzebom człowieka. Tak więc tradycyjne koncepcje bezpieczeństwa państwa są koniecznym, ale niewystarczającym warunkiem dobrobytu człowieka. Obywatele wielu państw, którzy są „bezpieczni” zgodnie z tradycyjną koncepcją bezpieczeństwa, mogą nie być bezpieczni z punktu widzenia koncepcji *human security*. Strategie związane z zapewnieniem bezpieczeństwa ludzi identyfikują zagrożenia, a następnie starają się zapobiegać zagrożeniom lub łagodzić ich szkodliwe skutki oraz pomagać ofiarom⁴⁷.

Human security jest skoncentrowane na ludziach, skupia uwagę instytucji na jednostkach i grupach społecznych, co odróżnia je od bezpieczeństwa, które ma na celu ochronę terytorium państwa, które zdominowało politykę bezpieczeństwa XIX i XX wieku. Sabina Alkire przyczyn tego przewartościowania upatruje w trzech czynnikach:

ter, a postrzegane bywa jako niewielkie; 4) stan bezpieczeństwa występuje wtedy, gdy zagrożenie zewnętrzne jest nieznaczne, a jego postrzeganie prawidłowe”, za: *Bezpieczeństwo narodowe Polski w XXI wieku. Wyzwania i strategie*, red. R. Jakubczak, J. Flis, Aspra-JR, Warszawa 2006, s. 14.

⁴⁵ L. Axworthy, *Canada and Human Security. The Need for Leadership*, „International Journal” 1997, Vol. 52, No. 2, s. 184.

⁴⁶ Zob. *Powszechna Deklaracja Praw Człowieka (przyjęta i proklamowana rezolucja Zgromadzenia Ogólnego ONZ 217 A (III) w dniu 10 grudnia 1948 r.)*, s. 1, [on-line:] https://amnesty.org.pl/wp-content/uploads/2016/04/Powszechna_Deklaracja_Praw_Czlowieka.pdf – 1 IX 2019.

⁴⁷ O. Spijkers, *From state security to human security*, [on-line:] <http://ssrn.com/abstract=1565465> – 1 IX 2019.

- 1) empirycznie zauważalnych zmianach w charakterze zagrożeń bezpieczeństwa, naszej zdolności do zapobiegania im i niwelowania ich skutków (konsumpcjonizm, zagrożenie bezpieczeństwa ekologicznego, kryzysy gospodarcze, migracje ludności, zwiększenie znaczenia wody i zasobów energetycznych, wzrost nierówności, międzynarodowy terroryzm, międzynarodowa działalność przestępcza, choroby lekoodporne, konflikty na tle etnicznym i religijnym). Zdaniem Alkire empiryczne opisy zagrożeń bezpieczeństwa (również potencjalnych) są niezbędne do oceny zagrożenia oraz mapowania krajobrazu zagrożeń bezpieczeństwa;
- 2) postępach analitycznych umożliwiających zrozumienie współzależności między różnymi zagrożeniami dla bezpieczeństwa, a także między bezpieczeństwem obywateli i osób na całym świecie. Alkire podkreśla, że teoretyczne, jakościowe i ilościowe analizy wskazują na związki przyczynowe, które stanowią podstawę do opracowania katalogu zaleceń dla instytucji;
- 3) zmianach instytucjonalnych zarówno w strukturach bezpieczeństwa, jak i na poziomach krajowym i międzynarodowym. Zmiany te obejmują pojawienie się międzynarodowej przestępczości i terroryzmu w sieci z jednej strony oraz głęboką współpracę międzynarodową z drugiej strony⁴⁸.

Alkire wskazuje na podstawowe cele *human security*. Są to:

- 1) zabezpieczenie: zapewnienie i promocja bezpieczeństwa ludzi poprzez identyfikację wszechobecných, krytycznych zagrożeń, zapobieganie (aby ryzyko nie wystąpiło), łagodzenie (tak aby poniesione szkody były ograniczone), odpowiedź (aby ofiary były chronione od biedy i przetrwały z godnością, mając niezbędne środki do życia);
- 2) „istotny rdzeń” – podstawowy i wielowymiarowy zestaw praw i wolności człowieka, obejmujący wolność od strachu i wolność od niedostatku;
- 3) ludzkie życie – *human security* jest zorientowane na ludzi, koncentruje się na jednostkach i na społeczności;
- 4) krytyczne, wszechobecne zagrożenia – powtarzające się zagrożenia na dużą skalę, zagrożenia bezpośrednie (ludobójstwo, wojna domowa) i pośrednie (niedoinwestowanie, kryzys finansowy);
- 5) długoterminowe spełnienie człowieka – procesy bezpieczeństwa powinny być spójne z ciągłym rozwojem człowieka poprzez wspieranie partycypacji, wolności, odpowiedzialności instytucji i różnorodności⁴⁹.

⁴⁸ S. Alkire, *Working Paper 2. A Conceptual Framework for Human Security*, Centre for Research on Inequality, Human Security and Ethnicity, Queen Elizabeth House, University of Oxford, Oxford 2003, s. 5, *CRISE Working Paper*, nr 2.

⁴⁹ *Ibidem*, s. 7-8.

W nieco bardziej systematyczny sposób istotne cechy *human security* zidentyfikował Program Narodów Zjednoczonych ds. Rozwoju (UNDP)⁵⁰:

- 1) Bezpieczeństwo ludzi jest problemem *uniwersalnym*. Dotyczy ludzi na całym świecie, narodów bogatych narody i biednych.
- 2) Składniki bezpieczeństwa ludzkiego są *współzależne*.
- 3) Bezpieczeństwo ludzi jest *łatwiejsze dzięki wczesnej profilaktyce* niż późniejszej interwencji.
- 4) Bezpieczeństwo *ludzi koncentruje się na ludziach*. Zajmuje się tym, jak ludzie żyją, jak swobodnie korzystają z wielu możliwości wyboru, czy żyją w konflikcie, czy w pokoju.

Raport UND określił bezpieczeństwo ludzi jako bezpieczeństwo przed przewlekłymi zagrożeniami, takimi jak głód, choroby i represje, i ochronę przed nagłymi i szkodliwymi zagrożeniami w codziennym życiu – czy to w miejscu pracy, w domach, czy w społecznościach. Raport rozwinął tę definicję w odniesieniu do siedmiu wymiarów bezpieczeństwa ludzi: osobistego, środowiskowego, ekonomicznego, politycznego, społecznego, zdrowotnego i żywnościowego. Ponadto w raporcie zwraca się uwagę na celowe działania, mające na celu zapewnienie bezpieczeństwa ludzi podczas kryzysów gospodarczych, a także na zagrożenia bezpieczeństwa, takie jak globalna przestępczość, degradacja środowiska, pornografia⁵¹.

Kofi Annan w swoim raporcie z 2000 roku dla Organizacji Narodów Zjednoczonych *We the Peoples* zaprezentował szerokie podejście do kwestii bezpieczeństwa człowieka:

Bezpieczeństwo człowieka w jego najszerszym znaczeniu obejmuje znacznie więcej niż brak przemocy i konfliktu. Obejmuje prawa człowieka, dobre rządy, dostęp do edukacji i opieki zdrowotnej i zapewnienie, że każda osoba ma możliwości wykorzystania własnego potencjału. Każdy krok w tym kierunku jest również krokiem w kierunku zmniejszenia ubóstwa, osiągnięcia wzrostu gospodarczego i zapobiegania konfliktom. Wolność od pragnienia, wolność od strachu i wolność przyszłych pokoleń do odziedziczenia zdrowego środowiska naturalnego natury – są to powiązane ze sobą elementy ludzkie – a zatem bezpieczeństwo narodowe⁵².

Interesująca z punktu widzenia *human security* jest również kanadyjska interpretacja bezpieczeństwa ludzi, która koncentruje się na „wolności od wszechobecných zagrożeń

⁵⁰ *Human Development Report 1994*, New York–Oxford 1994, s. 22, [on-line:] http://hdr.undp.org/sites/default/files/reports/255/hdr_1994_en_complete_nostats.pdf – 30 VIII 2019.

⁵¹ *Ibidem*, s. 24–34.

⁵² K. A. Annan, *We the Peoples. The Role of The United Nations in the 21st Century*, United Nations Department of Public Information, New York 2000, s. 23, [on-line:] https://www.un.org/en/events/pastevents/pdfs/We_The_Peoples.pdf – 28 VIII 2019 [tłum. R. Miernik].

dotyczących praw człowieka, bezpieczeństwa lub życia” – ochronie ludności cywilnej, zapobieganiu konfliktom, bezpieczeństwie publicznym, zarządzaniu i odpowiedzialności oraz operacjach wspierających pokój⁵³.

Human security w centrum uwagi stawia człowieka. Wprawdzie bezpieczeństwo w największym stopniu uzależnione jest od działań podejmowanych przez państwo, to jednak nie jest ono jedynym podmiotem zdolnym do zapewnienia bezpieczeństwa ludziom. Wsparcie organizacji pozarządowych i innych instytucji może w znaczący sposób wpłynąć na łagodzenie skutków zagrożeń, na które zwraca się uwagę w koncepcjach *human security*. Tradycyjne koncepcje bezpieczeństwa państwa są koniecznym, ale niewystarczającym warunkiem dobrobytu człowieka. Jednak część badaczy, m.in. Roland Paris w artykule *Human Security. Paradigm Shift or Hot Air?*, podchodzi sceptycznie do koncepcji HS, zwracając uwagę, że „human security jest jak zrównoważony rozwój – wszyscy to robią, ale niewiele osób wie co to znaczy”. Wspomniany autor podkreśla, że definicje HS są ekspansywne i niejasne, obejmują wszystko, od bezpieczeństwa fizycznego po psychologiczne, dając decydentom niewiele wskazówek w zakresie ustalania priorytetów polityki bezpieczeństwa i nie udzielając badaczom odpowiedzi na pytanie, co ma być badane⁵⁴.

Podsumowanie

Bezpieczeństwo społeczne jako zadanie publiczne realizowane jest przez organy państwa, przejawia się w działaniach władz publicznych, które uwzględniają korzyści i interesy wszystkich obywateli, i wyraża się w takiej organizacji życia społecznego. Przedstawienie szeregu koncepcji bezpieczeństwa społecznego miało na celu wskazanie jego doniosłej roli w kształtowaniu polityki bezpieczeństwa państwa, ale również roli państwa w kształtowaniu polityki bezpieczeństwa, w tym bezpieczeństwa społecznego.

W przeszłości bezpieczeństwo związane było ściśle z integralnością terytorialną i ochroną suwerenności. Współcześnie zaś wyróżnia się sześć sektorów (obszarów) bezpieczeństwa: wojskowy, polityczny, aparatu zarządzania i rozpoznawania, ekonomiczny, społeczny oraz ekologiczny. Mimo poszerzenia zakresu bezpieczeństwa, co

⁵³ *The Responsibility To Protect. Report of the International Commission on Intervention and State Sovereignty*, Ottawa 2001, s. 13–15, [on-line:] <http://responsibilitytoprotect.org/ICISS%20Report.pdf> – 20 IX 2019 [tłum. R. Miernik].

⁵⁴ R. Paris, *Human Security. Paradigm Shift or Hot Air?*, „International Security” 2001, Vol. 26, No. 2, s. 87–102 [tłum. R. Miernik].

często rodzi problemy metodologiczne, państwo nadal jest podstawowym podmiotem zapewniającym bezpieczeństwo, które rozumie się jako wolność od zagrożeń.

Państwo jako najwyższa forma organizacji społeczeństwa zapewnia bezpieczeństwo poprzez politykę bezpieczeństwa, czyli politykę zmierzającą do stałego zapewnienia optymalnego bezpieczeństwa narodowego i międzynarodowego. Za pomocą regulacji krajowych zarządza zasobami naturalnymi (środowiskiem), chroni i promuje swoją tożsamość kulturową, rozwija swoją polityczną tożsamość, gwarantuje prawa człowieka.

Bezpieczeństwo społeczne odgrywa istotną rolę w kształtowaniu polityki bezpieczeństwa państwa, zwracając uwagę na tak istotne kwestie społeczne jak ubóstwo, marginalizacja i wykluczenie społeczne, bezrobocie, migracje, ochronę środowiska, wykształcenie, konflikty etniczne i religijne i szereg innych, o których wspomniano powyżej, stawiając jednostkę w centrum uwagi. Zapewne pole zainteresowań bezpieczeństwa społecznego mimo krytyki ze strony niektórych badaczy nadal będzie się rozszerzać, ze względu na to, że we współczesnym świecie pojawiają się nowe zagrożenia, na które państwa wciąż nie są przygotowane.

Bibliografia

- Aleksandrowicz T., *Strategia Bezpieczeństwa Narodowego RP*, [on-line:] <https://wszystkocojnajwazniejsze.pl/tomasz-aleksandrowicz-strategia-bezpieczenstwa-narodowego-rp>.
- Alkire S., *Working Paper 2. A Conceptual Framework for Human Security*, Centre for Research on Inequality, Human Security and Ethnicity, Queen Elizabeth House, University of Oxford, Oxford 2003, *CRISE Working Paper*, nr 2.
- Annan K. A., *We the Peoples. The Role of The United Nations in the 21st Century*, United Nations Department of Public Information, New York 2000, [on-line:] https://www.un.org/en/events/pastevents/pdfs/We_The_Peoples.pdf.
- Axworthy L., *Canada and Human Security. The Need for Leadership*, „International Journal” 1997, Vol. 52, No. 2, <https://doi.org/10.2307/40203196>.
- Basrur R. M., *Human Security, the State and Democracy in a Global World*, [w:] *Security in the New Millennium. Views from South Asia*, red. R. M. Basrur, India Research Press, New Delhi 2001.
- Bezpieczeństwo narodowe Polski w XXI wieku. Wyzwania i strategie*, red. R. Jakubczak, J. Flis, Aspra-JR, Warszawa 2006.
- Buzan B., Wæver O., Wilde J. de, *Security. A new framework of analysis*, Lynne Rienner Publishers, Boulder–London 1997.
- Czernicka M., *Realizm i liberalizm w badaniach nad bezpieczeństwem i polityką bezpieczeństwa państwa*, „Przegląd Europejski” 2018, nr 1, Warszawa 2018, <https://doi.org/10.5604/01.3001.0012.9996>.
- Czaputowicz J., *System czy nieład? Bezpieczeństwo europejskie u progu XXI wieku*, PWN, Warszawa 2012.

- Filipowicz S., *O władzy grzechu i grzechach władzy*, Oficyna Naukowa, Warszawa 1992.
- Gierszewski J., *Bezpieczeństwo społeczne. Studium z zakresu teorii bezpieczeństwa narodowego*, Difin, Warszawa 2013.
- Gierszewski J., *Bezpieczeństwo społeczne jako dziedzina bezpieczeństwa narodowego*, „Historia i Polityka” 2018, nr 23(30), <https://doi.org/10.12775/hip.2018.002>.
- Hampson F. O. et al., *Madness in the Multitude. Human Security and World Disorder*, Oxford University Press, Ottawa 2002.
- Hoogvelt A., *Globalisation and the Postcolonial World. The New Political Economy of Development*, Mcmillan Press Ltd., Hampshire–London 1997.
- Human Development Report 1994*, New York–Oxford 1994, [on-line:] http://hdr.undp.org/sites/default/files/reports/255/hdr_1994_en_complete_nostats.pdf.
- Innowacje dla bezpieczeństwa i zintegrowanego rozwoju*, red. E. Trafialek, Wydawnictwo Uniwersytetu Jana Kochanowskiego, Kielce 2016.
- Itrich-Drabarek J., *Rola państwa w tworzeniu bezpieczeństwa społecznego Polaków*, [w:] *Bezpieczeństwo społeczne. Pojęcia. Uwarunkowania. Wyzwania*, red. A. Skrabacz, S. Sulowski, Elipsa, Warszawa 2012.
- Jaskiernia J., *Bezpieczeństwo państwa a ochrona praw i wolności jednostki w Polsce – obszary koegzystencji i konfliktu tych wartości w kontekście standardów międzynarodowych i wewnętrznych*, [w:] *Bezpieczeństwo państwa a ochrona praw i wolności jednostki we współczesnym świecie*, red. J. Jaskiernia, Wydawnictwo Uniwersytetu Jana Kochanowskiego, Kielce 2012.
- Komisja Europejska, *Biała Księga w sprawie przyszłości Europy. Refleksje i scenariusze dotyczące przyszłości UE-27 do 2025 r.*, Bruksela 2017, [on-line:] https://ec.europa.eu/commission/sites/beta-political/files/biala_księga_w_sprawie_przyszłości_europy_pl.pdf.
- Koziej S., Wołkowicz F., *Podstawowe założenia polityki bezpieczeństwa i strategii obronnej*, AON, Warszawa 1998.
- Kuługa A., *Wyzwania natury gospodarczej w świetle krytycznych studiów nad bezpieczeństwem*, „Przegląd Europejski” 2016, nr 1(39), Warszawa 2016, <https://doi.org/10.31338/1641-2478pe.1.16.1>.
- Leksykon Polityki Społecznej*, red. B. Rysz-Kowalczyk, Aspra-JR, Warszawa 2001.
- Leszczyński M., *Bezpieczeństwo społeczne a bezpieczeństwo państwa*, Wydawnictwo Uniwersytetu Jana Kochanowskiego, Kielce 2009.
- Makarzec P., *Bezpieczeństwo społeczne*, [w:] *Bezpieczeństwo państwa w XXI wieku*, red. M. Paździor et al., Wyższa Szkoła Ekonomii i Innowacji w Lublinie, Lublin 2018.
- Marczuk K. P., *Bezpieczeństwo wewnętrzne w poszerzonej agendzie studiów nad bezpieczeństwem (szkoła kopenhaska i human security)*, [w:] *Bezpieczeństwo wewnętrzne państwa. Wybrane zagadnienia*, red. S. Sulowski, M. Brzeziński, Elipsa, Warszawa 2009.
- Maziarz B., *Bezpieczeństwo społeczne jako element polityk publicznych państwa*, „Horyzonty Bezpieczeństwa” 2016, nr 2(1).
- (Mini)Słownik BBN, [on-line:] <https://www.bbn.gov.pl/pl/bezpieczenstwo-narodowe/minislownik-bbn-propozy/6035,MINISLOWNIK-BBN-Propozycje-nowych-terminow-z-dziedziny-bezpieczenstwa.html>.
- Musiół M., *Znaczenie sekurytyzacji i sektorów bezpieczeństwa w ramach krytycznych studiów nad bezpieczeństwem*, „Historia i Polityka” 2018, nr 23(30), <https://doi.org/10.12775/hip.2018.003>.
- Paris R., *Human Security. Paradigm Shift or Hot Air?*, „International Security” 2001, Vol. 26, No. 2, <https://doi.org/10.1162/016228801753191141>.

- Powszechna Deklaracja Praw Człowieka (przyjęta i proklamowana rezolucja Zgromadzenia Ogólnego ONZ 217 A (III) w dniu 10 grudnia 1948 r.)*, [on-line:] https://amnesty.org.pl/wp-content/uploads/2016/04/Powszechna_Deklaracja_Praw_Czlowieka.pdf.
- Rothschild E., *What Is Security?*, „Daedalus” 1995, Vol. 124, No. 3.
- Słownik terminów z zakresu bezpieczeństwa narodowego*, red. J. Pawłowski, A. Ciupiński, AON, Warszawa 2002.
- Spijkers O., *From state security to human security*, [on-line:] <http://ssrn.com/abstract=1565465>.
- Stańczyk J., *Współczesne pojmowanie bezpieczeństwa*, Instytut Studiów Politycznych PAN, Warszawa 1996.
- Strategia Bezpieczeństwa Narodowego Rzeczypospolitej Polskiej*, Warszawa 2014, [on-line:] <https://www.bbn.gov.pl/ftp/SBN%20RP.pdf>.
- Supińska J., *Dylematy polityki społecznej*, Instytut Polityki Społecznej UW, Warszawa 1991.
- Szyjko C. T., *Dekada Konstytucji Rzeczypospolitej. Od idei do praktyki konstytucyjnej*, [w:] *Bezpieczeństwo współczesnego świata w teorii i praktyce*, red. C. T. Szyjko, WAT, Warszawa 2007, s. 25, *Studia Prawnicze Ius et Praxis*, nr 03(04) /07.
- The Responsibility To Protect. Report of the International Commission on Intervention and State Sovereignty*, Ottawa 2001, [on-line:] <http://responsibilitytoprotect.org/ICISS%20Report.pdf>.
- Williams P. D., *Security Studies. An Introduction*, Routledge Taylor&Francis Group, London–New York 2008.
- Wybrane problemy ekonomiki i bezpieczeństwa*, red. Z. Stachowiak, J. Płaczek, AON, Warszawa 2002.
- Zagórska A., *Społeczny kontekst bezpieczeństwa w obliczu zagrożeń cywilizacyjnych*, Wydawnictwo UJK, Kielce 2016.
- Zięba R., *Leksykon pokoju*, Wydawnictwo WDiNP UW, Warszawa 1987.

Książka dotyczy problematyki bezpieczeństwa narodowego, analizowanego przez pryzmat systemów, z uwzględnieniem wymiaru lokalnego i państwowego. To zbiór kilkunastu artykułów naukowych, przygotowanych przez specjalistów prowadzących badania w zakresie współczesnego bezpieczeństwa państwa. W publikacji zostały przedstawione najnowsze wyniki badań, dotyczące zróżnicowanych czynników wpływających na zagadnienia bezpieczeństwa, zarówno na poziomie lokalnym, jak i ogólnym systemu bezpieczeństwa narodowego.

<https://akademicka.pl>

